

60. KOMUNISTÉ A JEJICH STRANY

STANISLAV BALÍK – PETR FIALA – MIROSLAV MAREŠ – PAVEL PŠEJA

V České republice se na rozdíl od většiny dalších postkomunistických zemí vytvořila specifická situace v levé části politického spektra. Hlavní levicovou silou se stala autentická sociálnědemokratická strana, významnou pozici však dlouhá desetiletí měla i strana komunistická. Zatímco např. v Polsku či v Maďarsku někdejší totalitní státostrany změnilly název a transformovaly se na strany socialistického či sociálnědemokratického typu, v České republice, jako v jediné středo-a východoevropské zemi mimo Rusko, si strana zachovala v názvu slovo „komunistická“. Její ideová proměna směrem k deklarovanému „demokratickému socialismu“ byla a je zpochybňována, a to především s ohledem na kladné hodnocení období let 1948–1989 a na nezřeknutí se marxismu-leninismu. Přesto si několik desetiletí dokázala udržet stabilní voličstvo a odštěpené postkomunistické strany zůstaly marginální. Existují i různá stalinistická seskupení, která však nemají příliš velký význam.

KOMUNISTICKÁ STRANA ČECH A MORAVY

1. Vznik strany

KOMUNISTICKÁ STRANA ČECH a MORAVY (KSČM) vznikla jako územní organizace KSČ. Její vytvoření bezprostředně souviselo se změnami, kterými KSČ prošla v důsledku pádu komunistického režimu po tzv. sametové revoluci. Komunistickou stranu Československa zastihly listopadové události roku 1989 nepřipravenou a vnitřně rozloženou. Vedení přestalo mít vliv na velkou část členské základny, která se začala masivně zmenšovat, jednotliví vedoucí funkcionáři měli odlišné představy o řešení situace a snažili se realizovat vlastní mocenské ambice. Svého „reformního image“ v ekonomické oblasti se snažil při jednáních s Občanským fórem využít především předseda federální vlády *Ladislav Adamec* (1926–2007). Jeho šance na oslovení širší veřejnosti však zhatilo nepodařené vystoupení na Letenské pláni 26. listopadu 1989. Na dvou zasedáních Ústředního výboru KSČ ve dnech 24.–26. listopadu 1989 došlo k výrazným změnám ve vedení strany, z něhož byli odstraněni nejvíce zkompromitovaní členové. Dosavadního generálního tajemníka *Milouše Jakeše* (1922–2020) nahradil *Karel Urbánek* (nar. 1941). Bylo rozhodnuto svolat

mimořádný sjezd KSČ. Již 27. listopadu 1989 se v komunistické straně vytvořilo Demokratické fórum komunistů, které ve svém prohlášení odsoudilo politickou linii stávajícího vedení KSČ a požadovalo důslednou reformu. Dne 29. listopadu 1989 Federální shromáždění zrušilo ústavně zakotvenou vedoucí roli KSČ ve společnosti.

Ve dnech 20.–21. prosince 1989 se v Praze konal mimořádný sjezd strany, který schválil některá reformní opatření, název strany však zůstal zachován. Přijal Akční program s názvem Za demokratickou socialistickou společnost v ČSSR, ve kterém deklaroval snahu o přeměnu KSČ v moderní demokratickou stranu. Distancoval se od stalinského modelu strany a odsoudil deformace marxismu. Požadoval různé záruky lidských práv v Československu (zákony sdružovací, shromažďovací, tiskový, zákon o petičním právu, vysokoškolský zákon apod., vytvoření Ústavního soudu apod.). Komunistická strana se vyslovila pro zavedení různých forem vlastnictví při zachování rozhodujícího podílu vlastnictví společenského. Sjezd vyloučil z komunistické strany několik zkompromitovaných členů a rozpustil Lidové milice. Prohlásil za neplatné Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po 13. sjezdu KSČ a rehabilitoval všechny členy, kteří byli v minulosti neprávem ze strany vyškrtnutí. Radikálně byl redukován aparát strany (mj. byly zrušeny krajské výbory). Do nové funkce předsedy sjezd zvolil *L. Adamce*, do funkce místopředsedy *Vasila Mohoritu* (nar. 1952). Sjezd rozhodl i o zahájení procesu vytváření územní organizace KSČ v českých zemích, která by odstranila asymetrii způsobenou existencí Komunistické strany Slovenska.

Ustavující sjezd KSČM se konal 31. března 1990. Prvním předsedou byl zvolen *Jiří Machalík* (1945–2014). Parlamentních voleb v roce 1990 se KSČM zúčastnila jako součást KSČS (s ohledem na slovenské požadavky začala komunistická strana používat tuto novou zkratku). Již v dubnu 1990 odsouhlasili komunisté na 4. zasedání Ústředního výboru KSČ, že navrátí státu nemovitosti, které strana získala v komunistickém období. Ve dnech 3.–4. listopadu 1990 se v Praze uskutečnil 18. sjezd KSČ. Již před jeho konáním byla dohodnuta nová podoba federální strany, kterou sjezd schválil. KSČ se změnila na federaci tvořenou Komunistickou stranou Čech a Moravy a Komunistickou stranou Slovenska (podle usnesení sjezdu Komunistické strany Slovenska se strana od 1. prosince 1990 nazývala **KOMUNISTICKÁ STRANA SLOVENSKA – STRANA DEMOKRATICKEJ ĽAVICE /KSS-SDL/**). Ve vztahu ke členským stranám neplnila funkci nadřízeného orgánu a nezasahovala do jejich vnitřního života. Jejím posláním bylo zastupovat společné zájmy členských organizací ve vztahu k federálním státním orgánům, politickým stranám, hnutím a iniciativám

působícím celostátně a k dalším otázkám, které měly celostátní význam. Po sjezdu však docházelo ke stále většímu rozvolňování vztahů mezi českými a slovenskými komunisty. Přestože obě národní strany vyjadřovaly vůli po společném státě, ideově se od sebe vzdalovaly. Rada federace měla na formulování skutečné politiky stále menší vliv. V září 1991 se poslanecký klub ve Federálním shromáždění rozdělil na dvě samostatné části (Klub levicových poslanců KSČM a Klub poslanců Strany demokratickej ľavice). Strana demokratickej ľavice se rozhodla již v prosinci 1991 vystoupit ze stranické federace, k definitivnímu zániku celostátní strany došlo 23. dubna 1992 výmazem z registru. KSČM byla zaregistrována jako samostatná strana 28. listopadu 1990.

2. Program

Na základě Akčního programu, přijatého na mimořádném sjezdu strany v roce 1989, vznikl i volební program KSČ pro první svobodné volby v roce 1990. Pro KSČM bylo výrazným programovým mezníkem přijetí Programu KSČM na 1. sjezdu v Olomouci v říjnu 1990. Olomoucký program představoval dokument, kterým se komunisté chtěli více přiblížit demokratickému socialismu a dále se distancovat od minulosti, akceptovali v něm opět i politický pluralismus a demokracii. Tento sjezd rovněž uložil Ústřednímu výboru KSČM zpracovat alternativní návrh scénáře ekonomické reformy a ekologický program KSČM. Již v únoru 1991 Ústřední výbor KSČM projednal a schválil koncepci Demokratické ekonomické reformy, která představovala alternativu vůči vládní ekonomické reformě. V prosinci 1991 ji KSČM aktualizovala. Ústřední výbor KSČM v návaznosti na změněné společenské a vnitrostranické podmínky přijal v květnu 1991 na svém 5. zasedání ucelený program strany, který fakticky upravoval olomoucký program.

Ve volbách v roce 1992 KSČM kandidovala v rámci koalice Levý blok, přičemž existoval společný koaliční program i program komunistické strany. Na 2. sjezdu KSČM v prosinci 1992 v Kladně byl přijat tzv. kladenský program, který je do současnosti základním programovým dokumentem strany a svým výraznějším příklonem k socialismu vyhovoval různým proudům členské základny (které si jej však podle svých potřeb rozdílně vykládaly) více než olomoucký program. Byl podpořen i ve vnitrostranické diskusi před 3. sjezdem v roce 1993. Prostějovský sjezd v červnu 1993 platnost kladenského programu potvrdil. 4. sjezd strany v prosinci 1995 přijal tzv.

Politickou deklaráci 4. sjezdu, která vycházela z kladenského programu, a rovněž přijal návrh tezí volebního programu KSČM pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, na jejichž základě byl zpracován volební program KSČM na období 1996–2000 Socialismus – šance pro budoucnost. V předčasných volbách v roce 1998 komunisté použili volební program s hlavním heslem Jiní o lidech, my s lidmi. V lednu 1999 se uskutečnila programová konference KSČM, která v několika sekcích projednala koncepční dokumenty. Výsledkem byl mj. materiál Závěry a doporučení z Programové konference. 5. sjezd strany v prosinci 1999 schválil programové dokumenty KSČM na přelomu tisíciletí, Program obnovy (zabývající se především aktuální ekonomicko-sociální koncepcí strany) a informační materiál o programových závěrech 5. sjezdu Lepší cesta pro naši zemi a Deklaraci 5. sjezdu k mládeži. Pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2002 byl zpracován Volební program KSČM S lidmi pro lidi. Na 6. sjezdu v květnu 2004 přijala KSČM materiál Naděje pro Českou republiku, který byl koncipován pro období do 7. sjezdu. Programy pro sněmovní volby 2006 a 2010 neměly název, v roce 2013 kandidovala KSČM s Programem pro budoucnost, v roce 2017 s programem Mír ve světě, spravedlnost a bezpečí doma a v roce 2021 Šance na nový začátek.

Základ komunistické programatiky tvoří tzv. kladenský program z konce roku 1992. Komunistická strana v něm konstatuje: „Impulsy komunistického hnutí výrazně a nesmazatelně ovlivnily moderní civilizaci v zápase za svobodu a spravedlnost. V jeho vývoji se však projevil i závažné omyly a systémové chyby. Omezení a hromadné porušování politické a ekonomické demokracie učinily systém tzv. reálného socialismu neživotaschopným. Výsledkem byla značná diskreditace ideálů, z kterých hnutí vycházelo, a zpochybnění i dalších pokusů vytvořit sociálně spravedlivou společnost. Pád tzv. reálného socialismu v mezinárodním měřítku na konci osmdesátých let znamenal zhroucení autoritářského a ideálům socialismu vzdáleného systému. Kapitalismus však přes všechny změny zůstává společenskou soustavou, která umožňuje, aby jedna část obyvatelstva žila na úkor jiné [...]. V Československu byly po listopadu 1989 umožněny některé demokratické přeměny. Překážkou v jejich uplatňování je však autoritářský postup pravice při obnově kapitalismu [...]. V nových podmínkách komunisté nemohou, a především nechtějí pracovat starým způsobem. KSČM programově navazuje na humanistické poselství zakladatelů socialismu, na pokrokové ideje minulosti a současnosti, na teoretický přínos Marxe a Engelse. Má silné domácí kořeny dané staletým zápasem proti sociálnímu a národnímu útlaku a

ohrožení. Má i pozoruhodnou tradici v politické kultuře spojené s činností Bohumíra Šmerala. Usiluje o růst občanského a národního sebevědomí a svobod, o rozvoj vědy a kultury. Vřazuje se mezi hnutí, která chtějí vytvořit spravedlivý pořádek ve světě [...] staví se bezvýhradně za politické, sociálně ekonomické, sociálně kulturní a národní zájmy a práva všech, kteří jsou živi z vlastní poctivé práce, všech, kteří se hlásí k ideálům občanské svobody na základě rovnosti, lidské solidarity a sociální spravedlnosti [...]. Programovým cílem KSČM je vybudování moderní socialistické společnosti, společnosti svobodných, rovnoprávných občanů, společnosti demokratické, samosprávné, politicky a hospodářsky pluralitní, prosperující a sociálně spravedlivé.“¹ V Politické deklaraci 4. sjezdu z roku 1995 se uvádělo: „Na praktických zkušenostech jsme se přesvědčili, že vědecká teorie, jejíž základy položili K. Marx a B. Engels a k jejímuž rozvoji výrazně přispěl i V. I. Lenin, je schopna nám i nadále poskytovat pravdivý obraz o světě a společnosti a je plně slučitelná s moderními vědeckými poznatky [...]. Programovým cílem KSČM je zásadní přeměna společenského systému směrem k socialismu. Socialismus musí vycházet ze současných podmínek, možností a úkolů, musí se poučit z minulých zkušeností. Nepřipustí opakování toho, co vedlo ke stagnaci a porážce.“

V roce 2008 přijal 7. sjezd strany dokument Socialismus pro 21. století doplněný Deklarací o socialismu. Jde o programový dokument, jehož styl připomíná rok 1946. Období před rokem 1989 je systematicky (i v jiných dokumentech) označováno jako první neúspěšný pokus o socialismus, jsou vágně konstatovány jeho chyby a deformace. Strana se hlásí k respektu vůči svobodnému podnikání a politické pluralitě. Ve druhé polovině 20. století podle deklarace bylo na dosah naplnění myšlenek sociálně spravedlivé společnosti, komunistický režim prý ctil, na rozdíl od dnešního, sociální práva lidí. Deklarace se hlásí k tomu, aby výše odměn za práci byly přiměřeně diferencované podle náročnosti práce, což je to ovšem těžko slučitelné se svobodným podnikáním. V hospodářské oblasti se hlásí k myšlence tzv. strategického plánování.²

Dosud poslední velký programový text přijala strana v roce 2016 v podobě Devíti priorit 9. sjezdu KSČM. Chce usilovat o prosazení nového sociálně spravedlivějšího systému. Respektuje různé formy vlastnictví, budoucnost ale vidí ve společenském vlastnictví výrobních prostředků a v rozvoji družstevních a komunálních podniků. V politické oblasti žádá trvalé propojení demokracie přímé a zastupitelské, požaduje znemožnění prorůstání moci ekonomické, politické a mediální. Za nezadatelné lidské právo považuje právo na dostupné a důstojné bydlení, kvalitní

zdravotní péči, sociální zabezpečení a vzdělání. Požaduje rovné příležitosti pro všechny, trvá na progresivním zdanění zisků především nadnárodních korporací a oligarchů. Podporuje přechod k ekonomicky, ekologicky a sociálně udržitelnému životu, zastavení devastace krajiny a půdního fondu, zavedení důsledných opatření proti znečišťování životního prostředí a zajištění práva na vodu. Usiluje mj. o ekologickou Evropu sjednocenou na základě rovnoprávnosti všech států a národů s vlastní bezpečnostní politikou; usiluje o vystoupení ČR z NATO (pro který důsledně používá označení „pakt“). Požaduje důsledné omezení ekonomické migrace, prosazuje nulovou toleranci nejen k terorismu, ale také k projevům neofašismu a nacionalismu.³

Ve vztahu ke komunistické minulosti slouží řada pasáží programů a dokumentů KSČM, v nichž je upozorňováno na údajná pozitiva předlistopadového období. Formálně se strana od své minulosti distancovala, poukazuje především na omluvu přijatou na mimořádném sjezdu KSČ v prosinci 1989. V reálných (zákony) i symbolických politických krocích však často zaznívá od jejích představitelů bagatelizace či přímo ospravedlňování politické praxe let 1948–1989, vč. obhajoby oprávněnosti politických procesů, glorifikace vůdčích postav komunistického hnutí minulosti (K. Gottwald) apod.⁴

Oslovovat voliče se komunisté snaží především sociálním populismem a využíváním egalitářských afektů a protestních nálad části veřejnosti vůči etablovaným silám. Obecně strana klade důraz na odstranění nezaměstnanosti, zabezpečení důchodců a mladých rodin, na solidaritu ve zdravotnictví a na státní angažovanost v kulturní a sportovní politice. V zahraniční politice ostře vystupovala proti vstupu České republiky do NATO, po vstupu průběžně žádá vystoupení, je proti požadavkům sudetských Němců. Důraz klade na zajištění evropské bezpečnosti prostřednictvím OBSE se zohledněním role Ruska. Od konce 20. století zřetelně využívá i antiglobalistickou rétoriku. Staví se kriticky i k současné podobě Evropské unie a „kapitalistickému směřování“ evropské integrace.

3. Vnitřní organizace

V době svého vzniku v březnu 1990 udávala KSČM počet asi 700 000 členů, což však může být s ohledem na tehdejší masivní vystupování ze strany a postupné neplacení finančních příspěvků nadsazené. V roce 1992 strana vykazovala 354 549 členů a 10 669 základních organizací. Deset let po roce 1989 v roce 1999 to bylo 136

516 členů a 5 406 základních organizací, za dalších deset let (2009) 66 627 členů. V roce 2016 již měla jen 3 050 základních organizací. V roce 2020 poprvé poklesl počet členů pod 30 000, v roce 2021 měla strana jen 26 215 členů. Přes dramatický pokles počtu členů, jež meziročně činí jednotky tisíc, zůstává KSČM stranou s nejpočetnější členskou základnou ze všech stran v České republice (nicméně již se výrazně přiblížila druhé nejpočetnější KDU-ČSL, která má cca 21 000 členů). Spolu se snižováním počtu členů a rušením základních organizací dochází k velkému nárůstu průměrného věku členů. Zatímco v roce 1999 byl 62,5 roku, v roce 2021 dosáhl 75 let.

Stanovy KSČM jsou ve srovnání s mnoha jinými stranami podrobně a velmi precizně zpracované. Vrcholným orgánem strany je sjezd, který svolává ústřední výbor zpravidla jedenkrát za čtyři roky. Sjezd volí předsedu, prvního místopředsedu a další místopředsedy. Mezi sjezdy je nejvyšším orgánem Ústřední výbor KSČM, který je svoláván Výkonným výborem Ústředního výboru KSČM nebo předsedou nejméně jedenkrát za čtvrtletí. Výkonný výbor Ústředního výboru KSČM je výkonným a statutárním orgánem strany. KSČM má i krajské rady a okresní organizace, nejnižší jednotkou je základní organizace, vznikající dobrovolným rozhodnutím nejméně tří členů strany v územních celcích nebo jejich částech po schválení příslušným okresním výborem KSČM. Okresní výbor může také rozhodnout o zřízení stranické skupiny nebo stranického důvěrníka (tyto instituty mohou být začleněny do základní organizace, nebo mohou být přímo řízeny okresním výborem) – tam, kde nejsou podmínky pro vznik základní organizace. Stanovy KSČM zakotvují na různých úrovních i vnitrostranické referendum.

Ve stanovách je rovněž uvedeno, že poslanci a senátoři zákonodárského sboru – členové KSČM, po dohodě s příslušnými stranickými orgány, poskytují straně spolu s členskými příspěvky ze svých prostředků další hmotnou podporu. Poslanci, senátoři a členové zastupitelstev, zvolení za KSČM, mají právo účastnit se jednání stranických orgánů a organizací s hlasem poradním na daném stupni stranické struktury.⁵

4. Tisk

KSČM se snažila od svého vzniku intenzivně působit i v publikační oblasti a v současnosti má jako jediná česká politická strana k dispozici vlastní tištěný deník. V roce 1990 přišli komunisté o tradiční list *Rudé právo*, který se stal nezávislým a dodnes vychází pod názvem *Právo*. Nahradil jej deník *Haló noviny*, vycházející od června 1991

až do současnosti (vydavatelem je **Futura** a. s., propojená s komunistickou stranou). Názvem odkazuje na československý reportážní a informační list, vydávaný v letech 1933–1938 formálně jako svépomocný list typografů tiskárny *Rudého práva*. Důležitou tiskovinou byl i týdeník *Naše pravda* s podtitulem Týdeník komunistů a sympatizujících, vydávaný v Ostravě, z něhož se posléze stala příloha *Haló novin*. Mimo zmíněných listů existovaly i místní či regionální komunistické tiskoviny, jako je např. *Nový zítřek* z Hradce Králové, *Svoboda* z Kladna, severočeská *Pravda* či *Echo* z Brna. Od roku 2000 vydává KSČM i teoretický časopis *Alternativy*, který je od roku 2017 e-časopisem Centra strategických a teoretických studií KSČM. Futura a. s. vydává i různé publikace zaměřené na levicovou kulturu i na politické a ekonomické rozbory. Při *Haló novinách* existovala jako ediční řada i tzv. Malá knihovnička. V komunistických strukturách jsou distribuované i publikace vydávané nakladatelstvím **Orego**. Orego vydávalo i anglicky psaný měsíčník *Postmark Prague*, v němž bylo z komunistického pohledu popisováno dění v České republice i na Slovensku. Další knihy blízké komunistům vydávalo počátkem 90. let nakladatelství **SAKKO**. Na dogmaticky a panslavisticky orientovanou část komunistů (členů i nečlenů komunistické strany) se zaměřovalo pražské **Nakladatelství JUDr. Jaroslava Webera**. Nově začaly vycházet texty spojené s komunistickou minulostí v nakladatelství Česká citadela. KSČM má i svoji vlastní internetovou stránku (<http://www.kscm.cz>), další stránky mají jednotlivé nižší anebo spřízněné organizace strany i jednotliví její politici.

5. Satelitní organizace

KSČM ve svém okolí podporuje několik organizací zaměřených na oblasti politiky, které jsou v souladu se zájmy strany. Tyto organizace v řadě případů vzájemně spolupracují, vydávají společná prohlášení a jejich členstvo se prolíná. Nejvýznamnější roli mezi nimi mělo dlouhou dobu občanské sdružení **Komunistický svaz mládeže (KSM)**. Vzniklo v roce 1990, navazovalo na stejnojmennou komunistickou organizaci z období první republiky i na některá další historická ultralevicová seskupení. Definovalo se jako samostatná organizace mladých lidí, která usiluje o překonání kapitalismu a o vybudování socialistické společnosti. V souvislosti s problémy v KSČM se i v KSM vytvořily v letech 1991–1993 různé proudy – komunistický, který se přiklonil k výsledkům 3. sjezdu KSČM, reformní, který požadoval přeměnu na postkomunistický

subjekt, a radikální (resp. trockistický) proud, který hodlal směřovat celou organizaci do nezávislých ultralevicových struktur. Vítězství komunistického proudu vedlo dočasně ke zmenšení členské základny. Z původního KSM se z právního hlediska stala změnou názvu **Liga levicové mládeže** (de facto mládežnická organizace strany Levý blok). Komunisticky orientovaní mládežníci zaregistrovali v roce 1993 nové sdružení, opět s tradičním názvem **Komunistický svaz mládeže**. Ten se postupně stal oporou dogmatického proudu uvnitř KSČM. Dne 12. října 2006 ministerstvo vnitra KSM rozpustilo kvůli propagaci třídní nenávisti. Toto rozhodnutí sice nejprve potvrdil v roce 2008 pražský městský soud, nicméně Nejvyšší správní soud rozsudek vrátil s tím, že nebyla posouzena bezprostřednost hrozby, takže 27. ledna 2010 pražský městský soud ministerské rozhodnutí zrušil a KSM tak mohl „legalizovat“ svoji činnost.

V mezičase ovšem došlo k velkému rozkolu uvnitř komunistického mládežnického hnutí, který v zásadě trvá až dosud. Jednak ilegálně působil samotný KSM. Mimoto zaregistrovalo ministerstvo vnitra v roce 2008 několik nových organizací – **Komunistické hnutí mládeže Československa**, **Svaz mladých komunistů Československa** (SMKČ) (ten se označil za nástupce KSM), **Komunistický svaz mladých**, **Svaz mladých komunistů**, **Komunistická mládež**, **Komunistické sdružení mladých** apod. Většina z těchto organizací byla dočasnými „právními schránkami“ pro případ potřeby legalizace. Po obnově KSM se jeho hlavním rivalem stal SMKČ, přičemž toto štěpení mělo především personální rozměr, jakkoli prezentovaný jako ideový.⁶ V roce 2012 začal SMKČ používat název **Svaz mladých komunistů Československa – Komunistický svaz mládeže**, aby zdůraznil své nástupnictví. Postupně došlo jednak k propojení obou organizací na lokálních úrovních, jednak ale k utlumení jejich činnosti, takže o nich zprávy ministerstva vnitra o extremismu říkaly, že nevyvíjely v zásadě žádnou aktivitu. V roce 2018 byl SMKČ zrušen Krajským soudem v Brně, protože nedoložil právní důvod užívání sídla na jím oznámené adrese. V průběhu syrské občanské války jednotlivci z komunistických mládežnických organizací vystupovali na podporu syrského prezidenta Bašára Asada).⁷

Nezávisle na formálně samostatných komunistických mládežnických organizacích funguje při Ústředním výboru KSČM Komise mládeže, jejímž cílem je oslovit mladé lidi. Mladí členové KSČM jsou neformálně sdružení jako **Mladí komunisté**, přičemž se podílejí na aktivitách Komise mládeže. V současnosti zřejmě početně převažují výše uváděné samostatné organizace.

Na KSČM jsou či byly napojeny i odborné kluby **Klub společenských věd** (dříve **Klub levicových sociologů a psychologů**), **Klub ekonomů** (do roku 2008) a **Klub mezinárodní politiky**.

V roce 2019, poté, co bylo stranám umožněno zakládat politické instituty, které získaly nárok na státní finanční příspěvky, založila KSČM zapsaný ústav **Institut české levice**, který má být jejím ideovým think-tankem.⁸ Komunisté iniciovali a podporovali i vznik **Odborového sdružení Čech, Moravy a Slezska**, které si však nezískalo silnou pozici a zůstalo ve zřetelném stínu nejsilnější odborové centrály – Českomoravské komory odborových svazů. Důležitou roli v rozvíjení levicových kulturních tradic má **Výbor národní kultury**. Na prosazování ženských práv se zaměřují **Levicové kluby žen** (první vznikly v roce 1992). Udržování odkazu komunistického protifašistického boje mají jako prioritní cíl **Společnost Julia Fučíka, Vděčnost** a **Vlastenecké sdružení antifašistů**.

Čeští komunisté mají kladný vztah ke slovanské vzájemnosti, což se projevuje i podporou **Slovanského výboru České republiky**. Vznikl v roce 1998 při příležitosti konání Všeslovanského sjezdu. Je zaregistrován jako zapsaný spolek. Posláním Slovanského výboru je rozvíjet myšlenky slovanské vzájemnosti a spolupráce slovanských národů a národností ve všech oblastech lidské činnosti, zejména vědecké, kulturní, hospodářské a osvětově vzdělávací. Podobnou profilaci má **Českomoravský slovanský svaz**. Na přátelství s národy bývalého Sovětského svazu je orientována **Česko-ruská společnost** (v letech 1990–2006 **Společnost přátel národů východu**, předtím **Svaz československo-sovětského přátelství**). V blízkosti KSČM existují i **Společnost česko-kubánského přátelství** a **Společnost česko-korejského přátelství Pektusan**. V souvislosti s ukrajinskou krizí vznikla **Společnost přátel Luganské lidové republiky a Doněcké lidové republiky. Klub českého pohraničí**, který vznikl v roce 1992 (vydává časopis *Hraničář*), brání pohraniční oblasti České republiky před údajnou germanizací. Na této bázi však spolupracoval nejenom s KSČM, ale i se Sdružením pro republiku – Republikánskou stranou Československa. V jeho rámci existuje Sekce bývalých ochránců hranic.⁹

Společným znakem velké většiny těchto organizací je skutečnost, že jejich oficiálním sídlem je pražské sídlo KSČM v ulici Politických vězňů.

6. Vnitrostranické poměry

V KSČM existovaly především na počátku 90. let spory, které se týkaly případných reforem názvu strany a ideologického směřování. Ani po 3. sjezdu v roce 1993 se komunistická strana nestala ideologickým monolitem, ale existují v ní proudy více orientované na západní post-materialistickou levici i tradiční komunisté (dokonce i skupiny, vyznávající směřování komunismu před 20. sjezdem Komunistické strany Sovětského svazu).

Již 27. listopadu 1989 se vytvořilo v KSČ Demokratické fórum komunistů, které prosazovalo výraznější reformy, avšak mimořádný prosincový sjezd strany je neuspokojil. Na počátku roku 1990 se část Demokratického fóra komunistů z KSČ vydělila a založila samostatné hnutí **ČESKOSLOVENSKÉ DEMOKRATICKÉ FÓRUM**. Jiná část Demokratického fóra komunistů však pokračovala v činnosti nadále v rámci strany (resp. v nově vzniklé KSČM). V květnu 1990 se v ní však vytvořila i ortodoxní marxisticko-leninská platforma. Další – Demokratická platforma – se před 1. sjezdem KSČM, který se konal 13.–14. října 1990 v Olomouci, pokusila jednat s dalšími levicovými subjekty a začlenit komunistickou stranu do širšího zastřešujícího levicového seskupení, což ovšem bylo vedením strany a posléze i sjezdem odmítnuto. Sjezd zvolil namísto *J. Machalíka* nového předsedu. Stal se jím režisér *Jiří Svoboda* (nar. 1945), který měl straně dodat „reformnější image“ pro širší veřejnost.

V komunistické straně se na jaře 1991 vyprofilovala reformní skupina nazvaná Demokratická levice v KSČM, jejímiž významnými členy byli mj. *V. Mohorita* a *Michal Kraus* (nar. 1957). Tato skupina rozpoutala intenzivní debatu o změně názvu strany, která vedla až k vyhlášení vnitrostranického referenda o tomto problému. Konalo se od 15. října do 31. prosince 1991 a jeho výsledky byly vyhlášeny na mimořádném sjezdu 1. února 1992. Z 354 545 členů KSČM se hlasování zúčastnilo 291 783. Z nich se 75,94 % (221 575) vyslovilo pro zachování názvu. Ještě před ukončením referenda členové Demokratické levice v KSČM stranu opustili a podíleli se spolu s bývalými členy Československé strany socialistické (mj. i jejího disidentského křídla z přelomu 60. a 70. let) na založení **DEMOKRATICKÉ STRANY PRÁCE (DSP)**.

Výrazné vnitřní spory se v KSČM rozhořely na přelomu let 1992–1993.¹⁰ Na 2. sjezdu strany, který se konal 12.–13. prosince 1992 v Kladně, byl předsedou v nepřítomnosti zvolen opět *J. Svoboda* (několik dnů předtím byl zraněn při dodnes nevyjasněném atentátu). *Svoboda* se však začal pokoušet o výrazné reformy včetně změny názvu (navrhoval např. Strana demokratického socialismu, Strana radikální

levice, Strana demokratické levice). Poté, co ortodoxně komunistické křídlo kolem *Miroslava Štěpána* (1945–2014), který byl po vyloučení z KSČ a odpykání trestu odnětí svobody znovu přijat do KSČM, založilo počátkem roku 1993 platformu *Za socialismus*, zveřejnil *J. Svoboda* v únoru 1993 materiál *Strana na rozcestí*. V něm označil název komunismus za zdiskreditovaný a za blokační v souvislosti se snahou vytvořit v České republice levicovou koalici. *Svobodův* pohled však sdílela pouze malá část strany, většina byla proti. Krizi měl vyřešit 3. sjezd, konaný 26. června 1993 v Prostějově. Ještě před ním proběhl ve straně průzkum týkající se názvu strany, který opět vyzněl pro jeho zachování. *J. Svoboda* již před sjezdem oznámil svoji rezignaci a novým předsedou se stal *Miroslav Grebeníček* (nar. 1947), který tuto funkci zastával dalších dvanáct let. Ze strany byl vyloučen i *M. Štěpán*. Zrušeny byly také vnitro-stranické platformy. Někteří reformisté KSČM již na sjezdu opustili a spoluzaložili **STRANU DEMOKRATICKÉ LEVICE (SDL)**, další se odštěpili do strany **LEVÝ BLOK (LB)**. Ještě počátkem roku 1999 předseda *M. Grebeníček* nastínil možnost změny názvu KSČM, byl však ostře odmítnut nižšími složkami členské základny.¹¹

Část ortodoxních komunistů se začala angažovat v seskupeních kolem *M. Štěpána*, další část zůstala v KSČM a kritizovala vedení strany za opuštění marxisticko-leninské linie. Kvůli podpoře *Štěpána* na stránkách *Naší pravdy* vypukl v roce 1995 dočasně spor mezi vedením KSČM a redakcí tohoto listu.

Neformální novou vůdčí osobou reformistů v KSČM se postupně stal *Miloslav Ransdorf* (1953–2016), který se angažoval již v Demokratickém fóru komunistů a nelibost dogmatiků vzbudil i svou knihou *Nové čtení Marxe*. Střety mezi křídlem více otevřeným myšlenkám nové levice a marxisticko-leninskými dogmatiky se projeví i v otázce případné podpory vstupu České republiky do Evropské unie. *Ransdorf* i někteří další členové vedení KSČM vstup podporovali, za což byli od dalších komunistů (mj. z vlivné brněnské organizace) podrobeni ostré kritice. K vyostření sporu mezi těmito dvěma směry došlo počátkem léta 2002. Před referendem o vstupu do Evropské unie KSČM nakonec doporučila svým voličům hlasovat proti.

Na 6. sjezdu KSČM v květnu 2004 v Českých Budějovicích se reformní křídlo pokusilo prosadit do čela strany *M. Ransdorfa* (tehdy mj. lídra komunistické kandidátky do Evropského parlamentu), avšak neuspělo. Hlavním protivníkem *M. Grebeníčka* se stal nakonec politicky pragmatický *Vojtěch Filip* (nar. 1955), který sice postoupil do druhého kola, ale získal v něm méně hlasů než jeho soupeř (187 hlasů pro *Grebeníčka*, 157 pro *Filipa*). Jediným zástupcem reformistů zůstal v nejužším vedení

KSČM místopředseda *Jiří Dolejš* (nar. 1961). Výraznější vliv ve straně postupně získávali více dogmatictí komunisté, např. místopředseda *Václav Exner* (nar. 1942); dalšími místopředsedy se po tomto sjezdu stali *V. Filip*, *Karel Klimša* (nar. 1950) a *František Toman* (1945–2006).

Na podzim 2005 došlo v období mezi sjezdy k vystřídání na pozici předsedy strany, kdy po více než dvanácti letech rezignoval na funkci *M. Grebeníček*, kterého 1. října 2005 volbou Ústředního výboru KSČM nahradil jeho poražený soupeř z předchozího sjezdu *V. Filip*. Spolu s předsednickou výměnou došlo i ke změně stranické taktiky – KSČM opustila svou izolovanou pozici nejsilnější strany na levém okraji stranického systému a začala se orientovat na těsnou spolupráci s ČSSD, později po letech s ANO – sice v pozici malé strany, zato s podílem na moci. Šlo v zásadě o pragmatickou taktiku, která odpovídala předsednickému stylu *V. Filipa*.¹²

V roce 2006 proběhly po delší době silnější turbulence uvnitř strany, která se snažila působit jako jednotná. K první vážné roztržce došlo po kritice chystaného prodeje budovy, v níž v Praze sídlila stranická centrála a některé na ni navázané organizace. Údajně nevýhodně vyjednané podmínky prodeje byly svedeny na mezitím zemřelého místopředsedu *F. Tomana* a místopředsedu *V. Exnera*, který byl ze své funkce odvolán. Strana musela po soudním verdiktu po několika letech zaplatit společnosti, s níž o prodeji jednala, mnohamilionové odškodnění.

7. sjezd proběhl v květnu 2008 v Hradci Králové, *V. Filip* byl hned v prvním kole výraznou většinou znovu zvolen předsedou. Ústřední výbor posléze zvolil nové místopředsedy – *Leo Luzara* (nar. 1964), *J. Dolejše*, *Janu Bystřickou* (nar. 1949), *Jiřího Maštálku* (nar. 1956), *Věru Žežulkovou* (nar. 1960) a *Čeňka Milotu* (nar. 1948). Na sjezdu byla přijata deklarace Socialismus pro 21. století (viz výše).

Ani v následujícím období nebyla situace uvnitř strany klidná. Na podzim 2009 rezignovali dva místopředsedové – *J. Dolejš* a *Č. Milota* – poté, co byli natočeni provokátorem novin *Mladé fronty Dnes*, který se vydával za majitele sítě heren. Oba byli podle deníku ochotni prosazovat změnu zákona o loteriích výměnou za finanční odměnu. Případ nedošel k soudu, neboť jej policie odložila, kdy podle ní nedošlo ke spáchání trestného činu. Ve stejné době jako *Dolejš* s *Milotou* rezignovala ze zdravotních důvodů *J. Bystřická*. Namísto nich byli na podzim 2009 novými místopředsedy zvoleni *Stanislav Grospič* (nar. 1964), *Miloslava Vostrá* (nar. 1965) a *Josef Skála* (nar. 1952). Právě z *J. Skály* se stal v dalším období hlavní oponent pragmatického *V. Filipa*, kterého kritizoval z krajně levicových pozic, občas

označovaných jako stalinistické. Místopředsedou byl v prvním období jen do června 2010, kdy byl ústředním výborem odvolán, stejně jako *L. Luzar*, několik dní před nimi rezignovala *V. Žežulková*. Z místopředsedů zvolených o dva roky dříve po sjezdu zůstal jen jediný – *J. Maštálka*. Šlo o období upevňování moci a vlivu *V. Filipa*. Novým místopředsedou byl zvolen *Milan Bičík* (nar. 1949).¹³

Na 8. sjezdu 19.–20. května 2012 v Liberci byl opět předsedou zvolen *V. Filip*, tentokrát již měl vyzyvatele, jímž byli místopředseda *S. Grospič* a *Martin Juroška* (nar. 1976). Ve druhém kole byl *Filip* potvrzen poměrně velkou převahou 275 hlasů (*S. Grospič* získal 168). Od tohoto sjezdu již byli i řadoví místopředsedové voleni přímo sjezdem, nikoli ústředním výborem. Prvním místopředsedou byl zvolen *Petr Šimůnek* (nar. 1965), do místopředsednické funkce se vrátil *J. Dolejš*, zvolena byla rovněž *M. Vostrá*. Dosud posledním sjezdem v řádném termínu po uplynutí čtyřletého období pak byl pražský 9. sjezd 14.–15. května 2016. Na něm měl *V. Filip* znovu soupeře, tentokrát ještě silnějšího – *J. Skálu*. Zvítězil *Filip* s 203 hlasy (*Skála* získal 155 hlasů). Prvním místopředsedou zůstal *P. Šimůnek*, dalšími místopředsedy byli zvoleni *J. Skála*, *J. Dolejš*, *Pavel Kováčik* (nar. 1955) a *Kateřina Konečná* (nar. 1981).

10. sjezd proběhl po necelých dvou letech, 21. dubna 2018 v Nymburku, poté co strana zaostala za svými očekáváními ve sněmovních volbách 2017 a vedení bylo tlakem zevnitř strany přinuceno svolat sjezd. Stal se přelomovým účastí významného hosta – poprvé v polistopadové historii se sjezdu KSČM zúčastnila hlava státu – prezident Miloš Zeman. Na sjezdu byl *V. Filip* po dramatické volbě znovu zvolen předsedou. Kandidoval proti němu znovu *J. Skála* a nově *K. Konečná*. Ve druhém kole zvítězil *Filip* s těsnou převahou (165 hlasů, 143 pro *J. Skálu*). Prvním místopředsedou zůstal *P. Šimůnek*, místopředsedy byli zvoleni *S. Grospič*, *Václav Ort* (nar. 1952) a *K. Konečná*.

Další sjezd se měl konat na jaře 2020, nicméně z důvodu epidemie Covid-19 byl odložen na listopad 2020, kdy byl opět ze stejného důvodu odložen. V dubnu 2021 *V. Filip* přestál snahu o své odvolání, ale v zásadě jen díky vysokému kvoru. Pro odvolání – mj. kvůli faktickému krachu strany v krajských volbách 2020 – byla nadpoloviční většina členů ústředního výboru, nikoli však stanovami vyžadovaná dvoutřetinová většina. Odvolání nebyli ze stejného důvodu ani místopředsedové. Ústřední výbor vzal pouze na vědomí již dřívější rezignaci *K. Konečné*, která odešla kvůli nesouhlasu s *Filipovým* kurzem po prohraných krajských volbách. Novým místopředsedou byl zvolen *Milan Krajča* (nar. 1983), někdejší předseda Komunistického svazu mládeže,

reprezentant radikálního stranického proudu. V létě 2021 byl *V. Filip* ústředním výborem přinucen svolat mimořádný sjezd na říjen 2021, přičemž oznámil, že již nebude o předsednickou funkci znovu usilovat.

Mimořádný (nečíslovaný) sjezd proběhl 23. října 2021 v Praze, dva týdny po sněmovních volbách, v nichž KSČM neuspěla a nezískala sněmovní zastoupení. O předsednickou funkci se vítězně utkala *K. Konečná* (175 hlasů) s *J. Skálou* (75 hlasů), *Hanou Aulickou Jírovcovou* (nar. 1981) – obdržela 63 hlasů a veřejně ji podpořil *V. Filip* – a *Janem Zámarským* (nar. 1975, 6 hlasů). Prvním místopředsedou zůstal *P. Šimůnek*, místopředsedy byli sjezdem zvoleni *M. Krajča*, *L. Luzar* a *Marie Pěňčíková* (nar. 1979).¹⁴

Zajímavostí komunistického vnitrostranického fungování je skutečnost, že řada střetů o předsednický post není předem jasná a rozhodnutá, ale má otevřený výsledek, a to nejen v momentě uprázdnění předsednického postu, ale i při jeho obhajobách – ať již šlo o poslední *Grebeníčkovu* volbu (2004) či hned několik voleb *Filipových* (přínejmenším 2016 a 2018), přičemž vítěze a poraženého dělívá jen několik hlasů.

7. Zapojení do politického systému

KSČM se od svého vzniku musela vyrovnávat s problémem izolace v českém politickém systému, který ve své nejkrajnější podobě nabýval (byť neúspěšné) snahy o její úřední zákaz. Zapojení komunistů do první vlády po pádu komunismu v Československu (tzv. vlády národní jednoty) umožnily v prosinci 1989 dohody mezi Komunistickou stranou Československa a Občanským fórem. V české vládě, jmenované 5. prosince 1989, bylo z celkového počtu 17 ministrů osm komunistů, po dvou zástupcích Československé strany lidové a Československé strany socialistické a pět nestraníků. Federální vláda, jmenovaná 10. prosince 1989, měla dvacet členů, z toho devět ministrů za Komunistickou stranu Československa, po dvou za Československou stranu lidovou a Československou stranu socialistickou a sedm členů bez politické příslušnosti. Předseda federální vlády *Marián Čalfa* i několik původně komunistických ministrů však ze strany ještě do prvních svobodných voleb vystoupilo. Po volbách v červnu 1990 se KSČ, resp. KSČM, ocitla mimo exekutivní moc, avšak stala se významnou opoziční stranou. Ta se různými způsoby snažila z izolace vymanit, což komplikovalo především usnesení České strany sociálně demokratické (ČSSD) o nepřípustnosti spolupráce s některými stranami včetně KSČM. Pravicové strany se od

komunistů distancovaly. S komunisty byli dlouhá léta ochotny spolupracovat pouze některé menší levicové subjekty, mj. Důchodci za životní jistoty v období předsednictví *Eduarda Kremličky* (1930–2016), a dokonce i odštěpenecké postkomunistické strany, které však nebyly pro KSČM relevantními partnery.

Situace se začala měnit v roce 2005, kdy se premiér Jiří Paroubek začal stále více opírat o KSČM při legislativním procesu – hovořilo se tehdy o neformální legislativní koalici ČSSD a KSČM, která schválila např. velké změny zákoníku práce směrem k výrazně větší ochraně zaměstnanců apod. Po sněmovních volbách 2006 se mělo toto spojení posunout na vyšší úroveň v podobě komunistické tolerance Paroubkovy menšinové vlády, což ale neumožnila situace tzv. volebního patu a následného sestavení vlády ODS Mirkem Topolánkem.

Velké přiblížení obou levicových stran se potvrdilo po krajských volbách 2008, po nichž byl překročen další práh legitimizace KSČM, kdy se strana stala přímou součástí exekutivní krajské koalice v Karlovarském a Moravskoslezském kraji, v dalších třech (Plzeňském, Středočeském a na Vysočině) podporovala menšinovou radu ČSSD. V roce 2012 pak přišel dosavadní vrchol vlivu KSČM na exekutivu některé z úrovní vládnutí. Přímou členkou krajské exekutivní koalice s členstvím v krajské radě se stala v devíti krajích (Středočeský, Jihočeský, Plzeňský, nakrátko Karlovarský, Ústecký, Královéhradecký, Olomoucký, Zlínský, Moravskoslezský), menšinovou vládu tolerovala na Vysočině. Jen ve třech krajích tak neměla vliv na krajskou exekutivu. Po volbách 2012 také získala KSČM poprvé hejtmanský post – v Ústeckém kraji pro *Oldřicha Bubeníčka* (nar. 1953). Ten jej potvrdil ještě v roce 2016, byl nicméně nejen prvním, ale dosud i jediným komunistickým hejtmanem. V roce 2016 už byl Ústecký kraj jediný, kde byla KSČM v radě, od roku 2020 není v jediné.

Otevřená krajská spolupráce KSČM s ČSSD od roku 2008 a především 2012 již nepřešla v původně zvažovanou spolupráci na vládní úrovni, kdy měla KSČM tolerovat menšinovou vládu ČSSD. Komunistická strana přesto byla ke spolupráci na vládě přizvána – v roce 2018, když Andrej Babiš sestavoval druhou vládu. Nakonec přistoupil k formátu menšinové vlády ANO a ČSSD za tolerance právě KSČM. Šlo ale o zvláštní partnerství – dohodu o toleranci uzavřela KSČM jen s ANO, nikoli s oběma vládními stranami. Každopádně komunističtí poslanci aktivně v červenci 2018 hlasovali pro vyslovení důvěry vládě. Ačkoli na jaře 2021 formálně dohodu vypověděli, fakticky vládu dále podporovali.

V závěrečné éře své polistopadové parlamentní existence se tak stala KSČM fakticky vládní stranou, kdy dokázala po takřka třech desetiletích téměř úplně prolomit neformální dohodu ostatních stran o svém vyloučení.

V zásadě ve stejné době, kdy zahájila cesta z izolace, začaly na politické scéně sílit hlasy žádající zákaz KSČM – šlo o aktivity senátorů Martina Mejstříka a Jaromíra Štětiny v roce 2005, resp. usnesení senátu (na návrh J. Štětiny, který vycházel z práce senátní komise) z roku 2008, kdy senát vyzval vládu, aby nechala soudně prověřit podezření, že KSČM porušuje čl. 5 ústavy (uznávání demokratických principů politickými stranami a odmítání násilí jako prostředku k prosazování zájmů). O tři roky později vláda rozhodla, že žaloba nemá právní validitu.¹⁵ Do stejné éry spadá i zákaz Komunistického svazu mládeže (viz níže).

V parlamentních volbách v roce 1990 obdržela v České republice KSČ 13,48 % hlasů (15 mandátů) do Sněmovny lidu Federálního shromáždění, 13,80 % hlasů (12 mandátů) do Sněmovny národů Federálního shromáždění a 13,24 % hlasů (32 mandátů) do České národní rady. Ve druhých svobodných volbách KSČM uzavřela koalici Levý blok s malým hnutím Demokratická levice, které ještě před volbami změnilo název na Demokratická levice ČSFR (jednalo se o zcela jinou skupinu, než byla Demokratická levice v KSČM). Demokratická levice vznikla v Brně v roce 1990 a snažila se o sjednocení levice, včetně zapojení komunistů. Na činnosti Rady Levého bloku se podíleli i zástupci Mladé levice, Demokratické strany práce, Demokratického svazu Romů, Levicových klubů žen, Politické strany žen a matek Československa, Levé alternativy, České národní hnutí za mír a lidská práva a Hnutí angažovaných Romů, Hnutí za spravedlivou společnost a lásku k bližním a Shromáždění politických stran, hnutí a sdružení – sociální levicové orientace. Koalice Levý blok byla ve volbách poměrně úspěšná, když obdržela v České republice 14,05 % hlasů do České národní rady, 14,27 % hlasů do Sněmovny lidu Federálního shromáždění a 14,48 % hlasů do Sněmovny národů Federálního shromáždění. Stala se nejsilnějším levicovým subjektem a nejsilnější opoziční silou (v České národní radě měla 35 mandátů).

Dne 19. září 1992 byla podepsána Dohoda o součinnosti v Levém bloku, na níž se kromě KSČM a Demokratické levice ČSFR podílely České národní hnutí za mír a lidská práva, Hnutí za spravedlivou společnost a lásku k bližním, Hnutí 90, Demokratická strana Československa a Levicová romská organizace, statut pozorovatele získaly i další organizace. Vlivem sporů v komunistické straně a odštěpením Strany demokratické levice a Levého bloku došlo k 31. květnu 1994 k

ukončení Rady Levého bloku, nastalo také rozdělení původního poslaneckého klubu Levého bloku. V klubu KSČM zůstalo pouze 10 poslanců. Samostatná kandidatura však zabezpečila komunistické straně ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 1996 10,33 % hlasů (22 mandátů), v roce 1998 11,03 % hlasů (24 mandátů) a v roce 2002 18,51 % hlasů (41 mandátů), přičemž poslanecký klub již vykazoval značnou stabilitu.

Po volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2002 komunisté poprvé po roce 1992 získali post místopředsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky, jímž se stal *V. Filip*, a zesílili svoji pozici, protože spolu se sociálními demokraty měli ve sněmovně většinu, umožňující ad hoc podporu návrhům i proti vůli malých vládních stran Unie svobody a Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové. Úvahy o podpoře případné menšinové vlády ČSSD ze strany KSČM se zintenzívnily v letech 2003–2004 v souvislosti se spory ve vládní koalici, ČSSD však oficiálně tuto formu spolupráce s KSČM odmítala vzhledem k platnosti jejího usnesení z roku 1995, které spolupráci s KSČM zapovídá. K faktické proměně došlo po nástupu J. Paroubka do čela vlády, který se v parlamentu opíral o legislativní většinovou koalici s KSČM (viz výše).

Volbami 2006 začal postupný pokles komunisté podpory jak co do počtu hlasů, tak mandátů, s jednorázovým vychýlením v čase velké politické krize v roce 2013. Nicméně ani tehdy, v době rozkladu polistopadového stranického systému a doznívající hospodářské krize nedokázala KSČM, jakožto do té doby hlavní antisystémová strana, jako jediná nezapojená do vládní odpovědnosti, vytěžit více než necelých 15 % hlasů. Byl to již jeden ze symptomů úpadku strany. Po volbách 2006 (12,81 %, 26 mandátů) působila KSČM jako juniorní partner ČSSD, nicméně v době tzv. volebního patu a následné Topolánkovy vlády zůstala bez vlivu. To se nezměnilo ani po volbách 2010 (11,27 %, 26 mandátů), kdy koalice, jež stála za vládou Petra Nečase, zbavila KSČM symbolického místa místopředsedy Poslanecké sněmovny. Z předčasných voleb na podzim 2013 vyšla KSČM posílena (14,91 % a 33 mandátů). Na vládě Bohuslava Sobotky (ČSSD, ANO, KDU-ČSL) a její podpoře nicméně nijak neparticipovala. Paradoxně největší vliv na vládu měla po volbách 2017, v nichž dosáhla do té doby nejhoršího výsledku ve své historii (včetně historie KSČ od roku 1921) – 7,76 % a 15 mandátů; ztratila přes polovinu mandátů a polovinu podílu hlasů. Přesto právě v této chvíli se přiblížila nejbližší přímé vládní participaci, kdy od července 2017 do roku 2021 tolerovala druhou vládu A. Babiše (přímo jí vyslovila důvěru a

později se nepřipojila ani k jednomu ze tří pokusů o vyslovení nedůvěry). Po volbách 2021 poprvé od roku 1993 (KSČM v ČR), resp. 1990 (KSČM v ČSFR), resp. 1921 (KSČ) nezískala parlamentní zastoupení, neboť nepřekonalala uzavírací pětiprocentní klauzuli (3,60 %). Její neúspěch nebylo možno přičíst ani zvýšené volební účasti, neboť strana v době mezi volbami ztratila více než polovinu voličských hlasů, a i při stejné výši volební účasti by sněmovní zastoupení nezískala.¹⁶

Předsedou poslaneckého klubu KSČM byl po jeho vzniku v roce 1994 (rozpad poslaneckého klubu Levého bloku) nejprve v letech 1994–1996 *V. Exner*, poté *V. Filip* (v l. 1996–2002), zbylých devatenáct let (2002–2021) pak *P. Kováčik*.

Místopředsedou poslanecké sněmovny z řad KSČM byl pouze *V. Filip*, a to v letech 2002–2010 a 2013–2021. Od poloviny roku 2018, po uzavření dohody o toleranci menšinové vlády ANO a ČSSD, byl prvním místopředsedou sněmovny. Až do roku 2002 nepředsedali komunisté ani jednomu ze sněmovních výborů. Až v roce 2002, po nejlepším polistopadovém výsledku, získali jedno předsednictví – petičního výboru (*Zuzka Bebarová Rujbrová*, nar. 1951). V letech 2006–2010 předsedali dvěma výborům – petičnímu (opět *Z. Bebarová Rujbrová*) a kontrolnímu (*Vladimír Koníček*, nar. 1964). V roce 2010 ztratili většinu svých sněmovních pozic, zůstalo jim pouze předsednictví kontrolnímu výboru (*V. Filip*). Nejvíce výborů mělo ve svém čele člena klubu KSČM v období 2013–2017, konkrétně tři – petiční (*Z. Bebarová Rujbrová*), kontrolní (*V. Koníček*) a pro veřejnou správu a regionální rozvoj (*Milada Halíková*, nar. 1950). V letech 2017–2021 s patnáctičlenným klubem předsedali dvěma výborům, a to mandátovému a imunitnímu (*S. Grospič*) a nejnvlivnějšímu sněmovnímu výboru – rozpočtovému (*M. Vostrá*).¹⁷

V senátu byla pozice KSČM vždy velmi slabá, až zcela vymizela. Symbolem její slabosti, způsobené mj. účinky užívaného většinového volebního systému s formulí absolutní většiny, byla skutečnost, že nikdy neustavila samostatný senátorský klub. Po volbách v roce 1996 měla dva mandáty, po volbách v roce 1998 čtyři, po volbách v roce 2000 tři, stejně jako po 2002. Po volbách 2004 a 2006 měla KSČM mandáty jen dva, nicméně hned na začátku roku 2007 zvítězil jeden její kandidát v doplňovacích volbách a počet komunistických senátorů se zvýšil na tři, což byl počet i po volbách 2008. Rokem 2010 začalo období, kdy byli v senátu jen dva, a to až do roku 2014. Pokles pak dál pokračoval, kdy po volbách 2014 byl v senátu už jen jediný senátor-komunista, stejně jako po volbách 2016. Po volbách 2018 a 2020 pak ze senátu senátoři nominovaní KSČM zmizeli úplně. Po dobu senátní přítomnosti byli komunističtí

senátoři zvoleni pouze v šesti volebních obvodech: Bruntál, Chomutov, Karviná, Most, Ústí nad Labem a Znojmo. Pouze ve dvou z nich dokázala vítězství zopakovat. Ve všech případech jde o pohraniční obvody.

Výrazných úspěchů však komunistická strana dlouho dosahovala v komunálních volbách. Na komunální úrovni se komunistům dařilo odbourávat i izolovanost od ostatních stran, která je typická na vyšších úrovních politiky. Nicméně na komunální úrovni lze také pozorovat kontinuální pokles komunistické síly – doložit to jde klesajícím podílem získaných hlasů (1990: 17,20 %, 1994: 14,73 %, 1998: 14,45 %, 2002: 14,88 %, 2006: 10,98 %, 2010: 9,85 %, 2014: 7,97 %, 2018: 5,00 %) i klesajícím podílem mandátů (1990: 14,40 %, 1994: 10,53 %, 1998: 9,51 %, 2002: 9,23 %, 2006: 6,90 %, 2010: 5,18 %, 2014: 4,07 %, 2018: 2,37 %). Zatímco tedy v roce 1990 byl každý sedmý obecní zastupitel v České republice zvolen na kandidátce KSČM, o osmadvacet let později už to byl jen každý dvačtyřicátý. Podobně klesají i počty kandidátů KSČM v komunálních volbách.

Krajská úroveň vládnutí byla pro KSČM od svého vzniku v roce 2000 poměrně zajímavou arénou. Nejenomže na ní došlo k prvnímu výraznému prolomení dohody o komunistickém vyloučení (viz výše), ale dlouhou dobu si zde tato strana také udržovala silné pozice. V prvních dvojích volbách dokázala získat kolem pětiny hlasů (či dokonce přes pětinu, stejně jako v roce 2012) a být v řadě krajů nejsilnější opoziční silou. V roce 2000 jí scházely jen necelé tři procentní body hlasů, aby ve volbách zcela zvítězila (podobně jako v roce 2012). Další troje krajské volby byly pro stranu důležité v tom, že po nich zasedla přímo či nepřímo v řadě krajských koalic, a to zvláště v období 2012-2016, kdy neměla vliv na krajské exekutivy v pouhých třech krajích. Rokem 2016 začal její výrazný ústup, potvrzený v roce 2020, po nichž získala zastoupení pouze ve čtyřech krajích, kde má pouhých 13 zastupitelů (což kontrastuje s jejím výsledkem v roce 2012, kdy měla zastupitelů 182). Její konkrétní zisky v jednotlivých krajských volbách byly následující: 2000: 21,14 % hlasů, 161 mandátů, 2004: 19,68 %, 157 m., 2008: 15,03 %, 114 m., 2012: 20,43 %, 182 m., 2016: 10,54 %, 86 m., 2020: 4,75 %, 13 m.

Na úrovni evropské volební soutěže zaznamenávala KSČM od roku 2004 setrvalý pokles (podobně jako na úrovni komunální) – počtu i podílu hlasů i mandátů. Byly to právě první české volby do Evropského parlamentu v roce 2004, kdy byla KSČM na vrcholu své polistopadové síly, v nichž nadmíru uspěla, nicméně právě tímto obdobím dochází ke zlomu, z něhož se již nedokázala vymanit. K poklesu její podpory docházelo přesto, že se těchto voleb účastní nejméně voličů ze všech druhů voleb (i

méně než jedna pětina), což by mělo vzhledem k teoriím o tzv. tvrdém jádru voličů KSČM, kteří jsou disciplinovanější než voliči jiných stran, KSČM svědčit. V prvních volbách v roce 2004 získala více než pětinu hlasů (20,26 %) a šest mandátů. O pět let později 14,18 % hlasů a 4 mandáty, v roce 2014 10,98 % hlasů a 3 mandáty a v dosud posledních volbách v roce 2019 jen 6,94 % hlasů a jeden mandát. Dlouhou dobu byl stranickou hlavní postavou v EP *M. Ransdorf*, po jeho smrti v roce 2016 *K. Konečná*, která zůstala po roce 2019 jedinou stranickou europoslankyní.

Před prvními přímými prezidentskými volbami (jež strana dlouhodobě prosazovala) v roce 2013 zvažovala KSČM nominaci svého tehdejšího europoslance a prvního (jediného) československého kosmonauta *Vladimíra Remka* (nar. 1948). Ten nominaci odmítl a KSČM žádného jiného kandidáta nenominovala, „aby se netříštily síly levice“. Svou podporu nakonec vyjádřila dvěma kandidátům, kteří ji o podporu požádali – Jiřímu Dienstbierovi ml. a M. Zemanovi. V druhém kole podpořila M. Zemana. Ve druhých volbách 2018 explicitní podporu nevyjádřila, neboť o ni M. Zeman ani jiný kandidát přímo nepožádal.

Pokud se podíváme na trajektorii volebních zisků KSČM na různých úrovních od roku 1992, vidíme v zásadě jednoduchý tvar (mimo komunální úroveň, kde šlo o kontinuální sestup). Po sestupu, který končil rokem 1996, došlo k nárůstu, který kulminoval někdy v polovině roku 2004 – tehdy byla KSČM schopna získávat kolem pětiny hlasů. Do stejné doby spadá nejvyšší síla KSČM v poslanecké sněmovně i krátké období let 1999–2000, kdy se umísťovala v žebříčcích volebních preferencí dokonce na prvním místě. V polovině roku 2004 dochází ke zlomu, kdy v následujících krajských volbách strana poprvé ztratila, přičemž začala ztrácet i v dalších typech voleb. Přes nepatrné vychýlení let 2012–2013 tento pokles pokračoval a vyvrcholil v letech 2018–2021, kdy nejprve zcela vyklidila senátní lavice a výrazně ztratila v komunální politice (zcela zmizela z řady městských zastupitelstev, zvláště větších měst), posléze se marginalizovala na krajské úrovni a završila to ztrátou sněmovního zastoupení.

Zhodnocení

I po změně režimu v roce 1989 nezůstal komunismus pouze historickým fenoménem, ale prostřednictvím své stranickopolitické reprezentace se stal významnou součástí českého politického spektra. Specifická pozice „tvrdého jádra“ členské základny českých komunistů v období normalizace, přestavby i přechodu k

demokracii zapříčinila, že hlavní komunistická strana – KSČM – si přes dílčí reformy zachovala svoji „autentičnost“. Ačkoli na počátku 90. let došlo ve straně přinejmenším ke třem významným pokusům o změnu názvu a významnou novelizaci programatiky a strategie, polský, maďarský či slovenský model se v České republice neprosadil. Skutečností zůstává, že KSČM ve svých programech akceptuje principy pluralitní demokracie, avšak sporným prvkem z hlediska posuzování její demokratičnosti je jednak podpora soudobých komunistických režimů (Kuba, KLDŘ, Vietnam, Čína) a hodnocení minulosti komunismu – a to jak v oficiálních stranických dokumentech, tak především v jednotlivých vyjádřeních vrcholných politiků i řadových členů strany – které diskredituje snahu komunistů o nastolení „demokratického socialismu“. Příznačné je v tomto směru i nepřesvědčivé přihlášení se k odkazu Pražského jara. Dlouhou dobu, ještě na začátku druhé dekády 21. století, dokázala strana i v podmínkách parlamentní demokracie posilovat své pozice. KSČM je intenzivně zapojena do transnacionální spolupráce (významnými bilaterálními partnery jsou např. Komunistická strana Slovenska, Komunistická strana Ruské federace, Francouzská komunistická strana). Členství v politické skupině Evropská sjednocená levice a Severská zelená levice v Evropském parlamentu, někdejší členství v Novém evropském levicovém fóru (KSČM se v květnu 2004 nestala zakládající členkou Evropské levicové strany, v současnosti má statut pozorovatele) a zapojení do antiglobalizačního hnutí řadí KSČM do vnitřně heterogenního, avšak stále vlivného radikálně levicového proudu v západních demokraciích, tvořeného kromě tradičních i reformovaných komunistů např. trockisty, radikálními zelenými, feministkami a bojovníky za lidská práva (zvláště pak lidí ze třetího světa), ultralevicovými odboráři, militantními antifašisty a levicovými zástupci etnických menšin.

Na konci roku 2021 se ale zdá, že strana doplatila na dlouhodobě neřešené vnitřní problémy a personální, ideovou, programatickou a další stagnaci. Neúspěch v řadě voleb různého řádu cca od roku 2016 ukazuje, že zánik její parlamentní přítomnosti v roce 2021 nebyl jednorázovým výkyvem, který bude možné snadno napravit. Strana nedokázala zareagovat na nástup nových populistických stran po roce 2013, které ji připravily o její exkluzivní pozici kritika systému. V zásadě téměř nic nedokázala vytěžit ani ze své pozice skryté vládní strany v letech 2017–2021, její budoucnost je tak značně nejistá.

POSTKOMUNISTICKÉ STRANY

V souvislosti s neúspěchem jednotlivých reformních vln v KSČ a KSČM docházelo ke vzniku odštěpeneckých postkomunistických stran, které se pokoušely realizovat ideje demokratického socialismu. **ČESKOSLOVENSKÉ DEMOKRATICKÉ FÓRUM**, které vzniklo z části Demokratického fóra komunistů na počátku roku 1990, v prvních svobodných volbách propadlo a počátkem roku 1992 se sloučilo s **DEMOKRATICKOU STRANOU PRÁCE**. Její založení bylo výsledkem sjednocení osob z Demokratické levice v KSČM (kteří stranu opustili ještě před ukončením vnitrostranického referenda v roce 1991) s bývalými členy Československé strany socialistické a Nezávislou levicí. Demokratická strana práce se hlásila k myšlenkám Socialistické internacionály a chtěla spolupracovat s ČSSD, ta na ni však nahlížela rezervovaně jako na postkomunistickou, a nikoli sociálnědemokratickou stranu. Demokratická strana práce získala díky účasti na kandidátkách Hnutí za samosprávnou demokracii – Společnosti pro Moravu a Slezsko a Liberálně sociální unie ve volbách v roce 1992 parlamentní zastoupení třemi poslanci v České národní radě, avšak v dubnu 1993 část členů odešla do ČSSD a zbytek strany se koncem roku 1993 sloučil se Stranou demokratické levice. **STRANA DEMOKRATICKÉ LEVICE** formálně vznikla 12. července 1993 přeregistrací Demokratické levice – tj. koaličního partnera KSČM z koalice Levého bloku z roku 1992. Členskou základnu však vytvořili hlavně reformističtí odpadlíci z KSČM, kteří nesouhlasili s výsledky 3. sjezdu. Předsedou Strany demokratické levice se stal bývalý místopředseda KSČM a předseda Klubu levicových poslanců KSČM ve Federálním shromáždění v letech 1991–1992 *Josef Mečl* (1940–2014). Část vedení Demokratické levice však s přeregistrací nesouhlasila, pokračovala v činnosti a celou situaci předložila soudu, kde však neuspěla. Kromě Strany demokratické levice se v roce 1993 vytvořila i strana **LEVÝ BLOK**, která byla ministerstvem vnitra zaregistrována 18. srpna 1993. Se Stranou demokratické levice se Levý blok zpočátku nesloučil kvůli osobním rozporům. Levý blok získal oporu především u několika poslanců, zvolených za koalici Levý blok v roce 1992. Parlamentní zastoupení Levého bloku dvaceti čtyřmi poslanci však neodpovídalo jeho skutečné síle. První předsedkyní Levého bloku se stala *Marie Stiborová* (1950–2020), kterou v roce 1995 nahradil ve funkci *Jaroslav Ortman* (nar. 1952). Čestným předsedou byl v roce 1995 zvolen *Zdeněk Mlynář* (1930–1997), významná postava Pražského jara a levicové emigrace.

Voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 1996 se obě postkomunistické strany zúčastnily samostatně. Skončily pro ně ale fiaskem, když Levý blok obdržel 1,4 % a Strana demokratické levice 0,13 % hlasů. Pod vlivem volebního neúspěchu se 8. února 1997 Strana demokratické levice a Levý blok dohodly na spojení, k němuž došlo 21. června 1997 vznikem nového subjektu s názvem **LEVÝ BLOK – STRANA DEMOKRATICKÉ LEVICE (LB-SDL)**. Předsedkyní byla zvolena *M. Stiborová*. Dne 13. prosince 1997 došlo k přejmenování na **STRANU DEMOKRATICKÉHO SOCIALISMU (SDS)** a k volbě nového předsedy, kterým se stal *V. Mohorita*. Ten však na jaře 1998 zpochybnil smysluplnost existence strany a navrhl ukončení její činnosti. Po odmítnutí svých návrhů většinou členské základny se vzdal funkce i členství ve Straně demokratického socialismu, jejímž novým předsedou se stal *Jiří Hudeček* (nar. 1953), kterého v roce 2003 nahradil ve funkci *Milan Neubert* (1955–2021). Ten zůstal ve funkci až do zániku strany v roce 2020. V lednu 2020 totiž po řadě pokusů o těsnou spolupráci s parlamentními levicovými stranami přistoupila SDS ke sloučení s občanskou iniciativou Skutečná levice do nové politické strany s názvem **LEVICE**.

Parlamentních voleb v roce 1998 se Strana demokratického socialismu nezúčastnila, v krajských volbách v roce 2000 kandidovala pouze v kraji Vysočina, kde obdržela 0,7 % hlasů. Žádných dalších krajských voleb se nezúčastnila. Nikdy nenominovala kandidáta do senátních voleb.

Do voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 2002 postavila kandidátku pouze v Praze a její účast skončila fiaskem (0,0 % hlasů). Strana se na přelomu tisíciletí snažila neúspěšně oslovit nabídkami ke spolupráci KSČM a ČSSD, výraznější výsledky nepřinesly ani kontakty se Stranou za životní jistoty. V dalších dvou desetiletích pokračovala její v zásadě neúspěšná volební snaha o prosazování demokratického socialismu. Samostatně nekandidovala v žádných sněmovních volbách, vesměs vyslovovala podporu jiným levicovým stranám, přednostně KSČM. Na kandidátkách KSČM se občas objevovali její jednotliví členové. V květnu 2004 se stala zakládající členkou nadnárodní Strany evropské levice. Samostatně se zúčastnila voleb do Evropského parlamentu 2004, v nichž získala 0,07 % hlasů. V dalších eurovolbách nekandidovala, nicméně např. v roce 2019 byl její člen *Andrej Bóna* (nar. 1996) na druhém místě kandidátky KSČM (bylo tam více členů SDS i KSČ – viz níže). Chřadnoucí kondici strany bylo možno dokumentovat i na komunální úrovni. Zatímco v roce 2006 nominovala 79 kandidátů, z nichž se 10 stalo zastupiteli,

v roce 2010 to bylo jen 31 kandidátů a jeden úspěšný, v roce 2014 10 kandidátů a nikdo zvolený. V roce 2018 již nebyla navrhovatelkou žádného kandidáta.

Vydávala vlastní Zpravodaj a rovněž teoretičtější zaměřený časopis *Emancipace*. Měla i vlastní internetovou stránku (<http://www.sds.cz>). V tomto smyslu byly na české poměry poměrně progresivní i Strana demokratické levice a Levý blok, které si již v roce 1996 vytvořily vlastní internetovou prezentaci.

Strana demokratického socialismu se označovala za levicovou stranu socialistické orientace. Demokratický socialismus chápe jako soubor určitých společenských hodnot, jako vývojový proces zdokonalování demokracie, nikoli jako odlišnou společenskou formaci nebo předem připravený projekt uspořádání společnosti. SDS odmítala přijmout zisk jako hodnotu a míru všech věcí. Požadovala promyšlený přechod k sociálnímu a ekologickému tržnímu hospodářství. Hodlala zachovat převahu státního podílu, resp. vliv státu na rozhodování ve strategických odvětvích národního hospodářství. Podporovala evropský integrační proces v případě respektování sociálních otázek, kriticky se stavěla ke vstupu do NATO bez referenda.

Od 25. ledna 2020 působí nástupce SDS – strana Levice. I ona se hlásí k myšlenkám demokratického socialismu. Usiluje o to být moderní levicovou stranou, je na české poměry poměrně originální i svou organizační strukturou. Vedení strany je dvouhlavé. Předsednictvo volí ze svého středu dva spolupředsedy na roční období s půlročním překryvem. Prvními spolupředsedy byli někdejší předseda SDS *M. Neubert* a *Petr Pávek* (vzešel ze subjektu Skutečná levice, nar. 1989), poté *A. Bóna*. V současnosti jsou spolupředsedy *Markéta Juřicová* (nar. 2000) a *Vojtěch Roček* (nar. 1989).

Strana se hlásí rovněž k myšlence vnitřní plurality, čehož výrazem je existence vnitrostranických platforem. Pokud počet jejich členů překročí pět procent členů strany a je schválena celostátním výborem, má statut celostátní platformy. V současnosti působí ve straně tři platformy: DiEM25 (ekologický směr orientovaný na evropské Hnutí za demokracii v Evropě 2025), AKORN (myšlenky družstevnictví) a Feministická platforma.¹⁸

Personálně navazuje na sociální hnutí z počátku 21. století jako Ne základnám, Socialistická solidarita, Mladí Zelení apod. Vydává elektronický zpravodaj *Levicoviny*, má webové stránky (<https://www.jsmelevice.cz>).

Levice se zúčastnila (spíše symbolicky) dvojích voleb – v roce 2020 krajských voleb pouze v Jihomoravském kraji, kde získala 0,05 % (nedokázala ani obsadit celou

kandidátku), a sněmovních voleb v roce 2021, kdy kandidovala v Praze a v Jihomoravském a Olomouckém kraji s celostátním výsledkem 0,01 % (postavila celkem 63 kandidátů).

ORTODOXNĚ KOMUNISTICKÉ STRANY

Přestože KSČM platí v mezinárodním rámci za nereformovanou a dogmatickou komunistickou stranu, existují i v České republice organizace, které její vedení kritizují za revizionismus a zradu komunistických ideálů. Zřejmě nejvýznamnější z nich vedl *M. Štěpán*, předlistopadový pražský tajemník KSČ, kterému byla přičítána odpovědnost za brutální zásahy proti demonstrantům v Praze v období komunismu. V prosinci 1989 byl vyloučen z KSČ a v červenci 1990 odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání čtyř let (již v roce 1991 však byl pro dobré chování propuštěn). V roce 1992 vydal knihu *Zpověď vězně sametové revoluce*. Jedna z pražských základních organizací KSČM přijala *M. Štěpána* v roce 1992 za člena. Počátkem roku 1993 *M. Štěpán* inicioval stranický názorový proud *Za socialismus*, který se hlásil k marxismu-leninismu, avšak v červnu 1993 byl z KSČM vyloučen. Po vyloučení se snažil své stoupence seskupit v občanském sdružení **LIDOVÁ UNIE NÁRODNÍ A SOCIÁLNÍ ZÁCHRANY**, které bylo zaregistrováno 8. října 1993 a jeho celostátní ustavující shromáždění se konalo 5. února 1994. Lidová unie národní a sociální záchrany se snažila upoutat populistickými apely na sociální jistoty (včetně odkazů na předlistopadové období) a útoky proti vládnoucí garnituře, avšak nepřihlašovala se jednoznačně k marxismu-leninismu.

Mnohem silnější ideologické ukotvení v dogmatickém komunismu získala **STRANA ČESKOSLOVENSKÝCH KOMUNISTŮ (SČK)** (zaregistrována ministerstvem vnitra 10. března 1995), která se přihlásila k odkazu předlistopadové KSČ. Dne 22. dubna 1995 se konal tzv. sjezd obnovy, na který navázal 10. února 1996 v Praze Na Maninách 18. sjezd Strany československých komunistů (protože se Strana československých komunistů považovala za nástupkyni předlistopadové KSČ, počítala sjezd podle pořadí jejích sjezdů). Strana měla mít podle vlastních údajů 20 000 členů. Prohlásila za neplatné mimořádný sjezd KSČ v prosinci 1989 a ustavující sjezd KSČM v březnu 1990 včetně stanoviska Výkonného výboru Ústředního výboru KSČ k únoru 1948. Již 18. listopadu 1995 Strana československých komunistů zaslala delegátům 4. sjezdu KSČM a členům komunistické strany dopis s výzvou ke spolupráci a k vytvoření společné platformy *Komunisté 96/97*, což ale vedení KSČM jednoznačně odmítlo.

V roce 1997 začala Strana československých komunistů vydávat měsíčník *Československý komunista – Jiskra*. Na jeho stránkách nacházelo podporu i **Hnutí levicových intelektuálů** a požadován zde byl vznik **Společnosti pro studium práce a díla J. V. Stalina**. V letech 1997–1998 došlo ve Straně československých komunistů k vnitrostranickým sporům, způsobeným personálními neshodami o vedení a vliv ve straně (*M. Štěpán* byl mj. obviňován z kariérismu), a ze strany odešli někteří její zakladatelé. Strana československých komunistů iniciovala i tzv. Konventy komunistů, které proběhly v letech 1998–1999. Setkávali se na nich dogmatictí komunisté z řad KSČM, SČK i nestraníků s perspektivou vytvoření jediné komunistické strany v České republice. Dne 3. prosince 1999 se konal 19. sjezd SČK, který schválil změnu názvu strany na **KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA (KSČ)** a za její symbol zvolil tradiční pěticípu hvězdu se srpem a kladivem. Po sjezdu došlo v nově zvoleném Ústředním výboru KSČ ke sporům a již na druhém zasedání byl 5. února 2000 z funkce člena ústředního výboru uvolněn severomoravský aktivista *Ludvík Zifčák* (nar. 1969). Ústřední výbor rovněž konstatoval, že jej dále nepovažuje za člena strany.

L. Zifčák, který se stal známým především jako spolupracovník Státní bezpečnosti představující 17. listopadu 1989 na Národní třídě „mrtvého studenta“, se nejprve na přelomu let 1999–2000 zaměřil na vytvoření **SJEDNOCENÉ FRONTY (SF)**, která sdružovala několik malých komunistických, moravistických a jednu ultrapravicovou organizaci. Sjedenocená fronta se chtěla zhostit role hlavního organizátora protestů proti Mezinárodnímu měnovému fondu a Světové bance v Praze v září 2000, byla však v tomto směru zcela neúspěšná. Seskupení kolem *L. Zifčáka* získalo pozornost především v souvislosti s aférou kolem příslušníka Bezpečnostní informační služby Vladimíra Hučina, kterého označovalo za pachatele pumových útoků na Přerovsku na konci 90. let, zatímco V. Hučín poukazoval na vinu zdejších komunistických struktur.

Po roztržce s *M. Štěpánem* se *L. Zifčák* pokusil získat moc v KSČ a se skupinou svých příznivců a údajně *M. Štěpána* počátkem roku 2001 sesadil. Ten však celou *Zifčákovu* akci neuznal a bagatelizoval ji. *L. Zifčák* a jeho stoupenci se v únoru 2001 spojili s neregistrovanou **ČESKOSLOVENSKOU STRANOU PRÁCE (ČSSP)**, která byla vytvořena v roce 1999 brněnskými ultralevicovými aktivisty, čímž vznikla **KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA – ČESKOSLOVENSKÁ STRANA PRÁCE (KSČ-ČSSP)**. Ministerstvo vnitra ji však nezaregistrovalo.

Spektrum organizací kolem *L. Zifčáka* na Bruntálsku a Přerovsku však bylo větší (byť měly propojenou členskou základnu) – jako původně mládežnická organizace KSČ byla založena **Komunistická mládež Československa**, existovalo zde i nadstranické **Komunistické hnutí Československa**. Ty nacházely podporu v tiskovině *Pochodeň* (postupně vycházela pod hlavičkou Komunistické mládeže Československa, Komunistického hnutí Československa a KSČ-ČSSP), prostor měly i v týdeníku *Nové Bruntálsko*.¹⁹

Funkcionář KSČ-ČSSP *David Pěcha* (1977–2009) byl prvním člověkem, který byl v ČR po roce 1989 souzen za šíření idejí komunismu. Měl se toho dopustit v roce 2001 v časopisu *Nové Bruntálsko* pomluvou bývalého agenta kontrarozvědky V. Hučína. Byl odsouzen k podmíněnému trestu, naopak ve věci článků v časopisu *Pochodeň* byl obvinění zproštěn.

V roce 2014 zemřel *M. Štěpán*, novým generálním tajemníkem KSČ byl po stranickém 23. sjezdu zvolen *Jiří Vábr* (nar. 1943). Strana nicméně nijak nerozvinula činnost, naopak, zdá se, že fakticky téměř zanikla. Stejně tak se zdá, že po roce 2010 v zásadě skončila činnost KSČ-ČSSP.

Činnost ortodoxně komunistického proudu se přesunula převážně na internet, kde komentují zahraniční dění a připomínají historické události.²⁰

Ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky v roce 1996 sice SČK podala kandidátku, avšak kvůli nezaplacení kaucí jí nebyly vytištěny hlasovací lístky. V žádných dalších sněmovních volbách KSČ nekandidovala. Veškeré senátní volby dopadly pro KSČ neúspěšně a žádný z jejích kandidátů ani nepostoupil do druhého kola. V roce 1996 nominovala čtyři kandidáty v obvodech Chomutov, Praha 8, Břeclav a Bruntál, z nichž nejvíce hlasů získal *M. Štěpán* na Bruntálsku (2,66 %). O dva roky později kandidoval jen *M. Štěpán*, opět na Bruntálsku (2,45 %). Znovu do senátních voleb strana zasáhla až o čtrnáct let později v roce 2012, kdy nominovala tři kandidáty v obvodech České Budějovice, Vyškov a Ostrava-město. Její zisky nebyly vůbec zanedbatelné – nejnižší byl 2,3 %, nejvyšší 6,83 % (*Růžena Šarišská*, nar. 1944, někdejší členka a senátní kandidátka KSČM). Podobný zisk už posléze strana nezaznamenala. V roce 2016 její kandidátka na Praze 11 získala 1,96 %, v roce 2020 nominovala KSČM člena KSČ (a současně redaktora *Haló novin*) na Praze 5, ten ovšem získal jen 1,7 % hlasů.

V komunálních volbách od roku 1998 KSČ vždy postavila kandidátky, nicméně nikdo nezískal mandát. Počty nominovaných kandidátů vypovídají o reálné vitalitě

členské základny: 1998 16 kandidátů, 2002 26, 2006 1, 2010 21, 2014 22, 2018 1 kandidát. Kandidáty nevyslala ani do prvních třech a šestých krajských voleb (2000-2008, 2020). Nejmasivněji vstoupila do krajských voleb v roce 2012, kdy nominovala 139 kandidátů ve čtyřech krajích (Středočeský, Ústecký, Pardubický, Moravskoslezský) s celkovým výsledkem 0,55 % (ten je zkreslen tím, že jsou do něj započítány i kraje, v nichž nekandidovala). Nejlepších výsledků dosáhla v Ústeckém (2,21 %) a Moravskoslezském kraji (2,05 %). S výjimkou Středočeského kraje postavila kandidátky ve zbývajících třech krajích i v krajských volbách 2016 s celkovým výsledkem 0,3 % (nejlepší výsledek v Ústeckém kraji – 1,75 %). Evropských voleb se zúčastnila pouze nepřímo, když v roce 2019 dva její členové neúspěšně kandidovali na listině KSČM (jeden z nich na čtvrtém místě kandidátky).

Zmíněný internetový časopis *Československý komunista/Jiskra* strana vydávala do roku 2017. Má vlastní internetovou stránku (<https://www.ksc.cz>). KSČ-ČSSP od roku 2001 vydávala časopis *Rudá fronta*, měla i vlastní (nyní nefunkční) internetovou stránku (<http://ksc-cssp.webpark.cz>).

Celkový význam KSČ, KSČ-ČSSP a jejich satelitních organizací je však z hlediska stranickopolitického systému zanedbatelný. Neúčast ve většině voleb, kterou dlouhou dobu odůvodňovala neochotou podílet se na kapitalistických volbách, svědčí jednak o její problematice sebedůvěře a jednak o tom, že své aktivity přesouvala do nestraničského prostoru, přičemž zvláště mladí aktivisté kolem *L. Zifčáka* nezavrhovali ani velmi radikální aktivity. K jistému oživení KSČ došlo kolem roku 2012, čehož důkazem byla větší volební aktivita i ne zcela zanedbatelná volební podpora. Nicméně možná i v důsledku úmrtí *M. Štěpána* tato etapa nepokračovala, v posledních letech lze pozorovat i tendence o sblížení mezi KSČM a KSČ. V roce 2014 byla zaregistrována i další marginální strana, a sice **KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKÁ 21**. Po volbách 2021, jichž se KSČ nezúčastnila a v nichž KSČM neuspěla, vyzvalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ všechny uvědomělé levicové subjekty včetně jim nejbližší KSČM ke společnému dalšímu postupu.

Prameny a literatura

PRAMENY

Tištěné

Komunistická strana Čech a Moravy. 1. sjezd Komunistické strany Čech a Moravy. Praha 1990. 55 s.

Komunistická strana Československa. 18. sjezd KSČS. Praha 1990. 93 s.

Komunistická strana Čech a Moravy. Dokumenty. 2. sjezd KSČM. Praha 1992. 81 s.

Komunistická strana Čech a Moravy. Dokumenty 3. sjezdu KSČM. Praha 1993. 65 s.

Komunistická strana Čech a Moravy. 4. sjezd KSČM, Liberec 2. prosince 1995. Praha 1995. 107 s.

Strana československých komunistů. 28. sjezd Strany československých komunistů.

Dokumenty. Praha 1996. 36 s.

Komunistická strana Čech a Moravy. Dokumenty 5. sjezdu KSČM. Praha 2000. 176 s.

Online

Deklarace o socialismu (<https://www.kscm.cz/cs/nase-strana/dokumenty/dulezite-dokumenty-k-minulosti/deklarace-o-socialismu>).

Devět priorit 9. sjezdu Komunistické strany Čech a Moravy (https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/uzivatele/Kvacskai/upload/devet_priorit_ix._sjezdu_komunisticke_strany_zech_a_moravy.pdf).

Institut české levice (<https://www.institutcl.cz>).

Kladenský

program

(https://www.kscm.cz/sites/default/files/kladensky_program_1992.pdf).

KSČM (<http://www.kscm.cz>).

Oficiální web politické strany Levice (<https://www.jsmelevice.cz>).

Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna (<https://www.psp.cz>).

Stanovy

KSČM

(https://www.kscm.cz/sites/default/files/soubory/Stanovy/stanovy_kscm_2016.pdf).

Veřejný rejstřík a sbírka listin, Svaz mladých komunistů Československa, (<https://or.justice.cz/ias/ui/vypis-sl-detail?dokument=53826364&subjektId=785162&spis=780009>).

Volby.cz (<https://www.volby.cz>).

Výroční zprávy o extremismu a koncepcce boje proti extremismu – Ministerstvo vnitra České republiky (<https://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-vyrocní-zpravy-o-extremismu-a-strategie-boje-proti-extremismu.aspx>).

LITERATURA

- OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969–1989*. Praha 1994. 124 s.
- MAZEL, Michal: *Oponenti systému*. Přehled radikálních a extremistických organizací v České republice. In: FIALA, Petr (ed.): *Politický extremismus a radikalismus v České republice*. Brno 1998, s. 117–277.
- FIALA, Petr – HOLZER, Jan – MAREŠ, Miroslav – PŠEJA, Pavel: *Komunismus v České republice*. Vývojové, systémové a ideové aspekty působení KSČM a dalších komunistických organizací v české politice. Brno 1999. 315 s.
- FIALA, Petr – MAREŠ, Miroslav: *KSČM a koalice Levý blok*. Formování české levice a otázka transformace komunistické strany. *Politologický časopis*, 6, 1999, č. 2, s. 183–206.
- ISHIYAMA, John T.: *The Communist Successor Parties and Party Organizational Development in Post-communist Politics*. *Political Research Quarterly*, 52, 1999, č. 1, s. 87–112.
- KUBÁT, Michal: *Komunistická strana Čech a Moravy v politickém systému České republiky*. In: DROBNÝ, Tomáš (ed.): *Komunismus v nás*. Cesta do minulosti nebo budoucnosti? Sborník přednášek z konference konané dne 24. června 2000 v Senátu Parlamentu České republiky v Praze. Brno 2000, s. 20–31.
- LANG, Kai Olaf: *Die Kommunistische Partei Böhmens und Mährens auf dem Weg zur Macht?* *Politische Studien*, 51, 2000, Heft 370, s. 90–108.
- BASTL, Martin: *Radikální levice v České republice*. Devadesátá léta dvacátého století. Brno 2001. 117 s.
- MAREŠ, Miroslav: *Posílení pozice KSČM a jeho důsledky*. In: MRKLAS, Ladislav: *Krajské volby 2000*. Fakta, názory, komentáře. Praha 2001, s. 123–127.
- MAREŠ, Miroslav: *Sjednocená fronta*. *Analýzy & studie*, 3, 2001, č. 3, s. 10–12.
- BALÍK, Stanislav: *Communist Party of Bohemia and Moravia and its Attitude towards own history*. In: KOPEČEK, Lubomír (ed.): *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: Between Past and Future*. Brno 2005, s. 140–149.
- MAREŠ, Miroslav: *Reformists versus dogmatist*. The Analysis of the Internal Party Conflict Inside the KSČM. In: KOPEČEK, Lubomír (ed.): *Trajectories of the Left. Social Democratic and (Ex-)Communist Parties in Contemporary Europe: Between Past and Future*. Brno 2005, s. 130–139.

DRDA, Adam – DUDEK, Petr: *Kdo ve stínu čeká na moc. Čeští komunisté po listopadu 1989*. Praha 2006. 328 s.

KOPEČEK, Lubomír – PŠEJA, Pavel: *ČSSD a KSČM: na cestě ke spojení? Nástin souvztažností vývoje a vzájemných vlivů*. Politologická revue, 13, 2007, č. 2, s. 35–59.

LINEK, Lukáš: *Kdy vymřou voliči KSČM? K věkové struktuře elektorátu KSČM*. Politologický časopis, 15, 2008, č. 4, s. 318–336.

BASTL, Martin – MAREŠ, Miroslav – SMOLÍK, Josef – VEJVODOVÁ, Petra: *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha 2011. 285 s.

POLÁŠEK, Martin – NOVOTNÝ, Vilém – PEROTTINO, Michel: *Mezi masovou a kartelovou stranou. Možnosti teorie při výkladu vývoje ČSSD a KSČM v letech 2000–2010*. Praha 2012. 189 s.

KUNŠTÁT, Daniel: *Za rudou oponou: komunisté a jejich voliči (po roce 1989)*. Praha 2013. 324 s.

---

¹ *Kladenský program* [online].

² *Deklarace o socialismu* [online].

³ *Devět priorit IX. sjezdu* [online].

⁴ Srov. např. BALÍK, S. (2005).

⁵ *Stanovy KSČM* [online].

⁶ Srov. např. BASTL, M. a kol. (2011), s. 31–36.

⁷ *Výroční zprávy o extremismu* [online].

⁸ *Institut české levice* [online].

⁹ Srov. např. BASTL, M. a kol. (2011), s. 41–46.

¹⁰ Srov. např. MAREŠ, M. (2005), s. 130–139.

¹¹ FIALA, P. a kol. (1999).

¹² Srov. např. KUNŠTÁT, D. (2013), s. 268.

¹³ POLÁŠEK, M. a kol. (2012).

¹⁴ Ke komunistickým sjezdům srov. *KSČM* [online].

¹⁵ KUNŠTÁT, D. (2013), s. 160.

¹⁶ K volebním výsledkům zde i níže srov. *Volby.cz* [online].

¹⁷ Údaje o parlamentních funkcionářích srov. *Parlament České republiky* [online].

¹⁸ Blíže *Oficiální web* [online].

¹⁹ Srov. BASTL, M. a kol. (2011), s. 36–41.

²⁰ Srov. *Výroční zprávy o extremismu* [online].